

**Dialektala drag hos fyra
generationer
En studie av Ekenässpråkets
utveckling**

Henna Grönqvist
Avhandling pro gradu
Examensprogrammet för språkinläring och språkundervisning
Institutionen för språk- och översättningsvetenskap
Humanistiska fakulteten
Åbo universitet
April 2020

The originality of this thesis has been checked in accordance with the University of Turku quality assurance system using the Turnitin OriginalityCheck service

ÅBO UNIVERSITET

Institutionen för språk- och översättningsvetenskap /Humanistiska fakulteten

GRÖNQVIST, HENNA: Dialektala drag hos fyra generationer. En studie om Ekenässpråkets utveckling.

Avhandling pro gradu, 45 s., 8 s. bilagor.

Nordiska språk, Examensprogrammet för språkinläring och språkundervisning

April 2020

Ekenäs är en ort i västra Nyland med ca 11 000 invånare. Ungefär 82,5 % av befolkningen har svenska som modersmål. Enligt tidigare forskning hör Nyland inte till de mest dialekttrogna landskapen. Dialekterna finns kvar men talas inte på samma sätt som förut. Dialektutjämningen som sker beror på att ungdomarna mer och mer går över till standardspråket medan den äldre generationen talar dialekt.

I min pro gradu avhandling undersöker jag hur Ekenässpråket varierar mellan fem informanter från fyra olika generationer samt fördjupar förståelsen om västnyländsk dialekt och dess förändring över generationer. I den kvalitativa fallstudien har jag analyserat dialektsärdrag genom att både skriva ner och spela in tal av fem informanter i vardagliga situationer. Urvalet av informanter bestämdes av deras åldersskillnad och att de var från samma stad. Fallstudien har ett etnografiskt grepp eftersom jag deltog själv i den sociala kontexten som analyserades. Efter analyserna av resultaten intervjuade jag informanterna för att se om mina resultat motsvarar hur de själva uppfattar sitt språkbruk. Vid intervjuerna fick varje informant besvara fyra korta frågor om västnyländska dialektdrag och förhållandet till sin egen dialekt. Dialekten hade en viktig roll för identiteten för en del av informanterna.

Det största stödet för denna fallstudie har varit Ann-Marie Ivars bok *Dialekter och småstadsspråk*, som var den första publikationen i projektet *Svenskan i Finland – I dag och i går*, utgiven 2015. Därtill har forskarna Margareta Svahns och Jenny Nilssons bok *Dialektutjämning i Västsverige (2014)* som handlar om dialektförändring varit till stort hjälp.

Någon stark pågående dialektutjämning i Ekenäs märks inte i materialet, eftersom den yngsta av de vuxna informanterna har den starkaste dialekten. En av de slutsatser man kan dra av analyserna är att de gemensamma och mest centrala särdragen hos alla vuxna informanter i materialet är *svansdubblering*, *kortstavighet*, *synkopering* och *apokopering*. De här lokala dragen används så pass ofta och är tillräckligt vardagliga för att ge Ekenäsborna en egen språklig identitet. I intervjuerna visade det sig samt att det är möjligt att standardisera sitt språk om man är medveten om sina dialektdrag.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att Ekenässpråket varierar mellan generationer men att alla informanter talar västnyländsk dialekt. Sättet att tala beror på språk- och kulturkontakter och att man är medveten om de särdrag som är typiska för ens egen dialekt. Det skulle vara viktigt och intressant att forska vidare i dialektutjämning och -förändring i västnyländskt perspektiv.

Nyckelord: dialektologi, dialektforskning, dialektmarkör, morfologi, syntax, lexikon, språkvetenskap, Ekenäs, västra Nyland

Innehåll

1	Inledning.....	7
1.1	Syfte.....	8
1.2	Material och metod.....	8
1.3	Avhandlingens disposition.....	9
2	Språklig variation.....	10
2.1	Dialekt.....	10
2.1.1	Intraindividuell variation.....	11
2.1.2	Förhållandet dialekt-identitet.....	11
2.1.3	Dialektmarkörer.....	12
2.1.4	Dialektförändring och -utjämning.....	13
2.2	Dialektnivåer.....	14
2.2.1	Standardspråk.....	15
2.2.2	Regional dialekt.....	16
2.2.3	Lokal dialekt.....	16
3	Västnyländska.....	17
3.1	Tidigare forskning.....	17
3.2	Det västnyländska dialektområdet.....	18
3.3	Västnyländska drag på olika nivåer.....	19
3.3.1	Synkopering och apokopering.....	19
3.3.2	<i>i</i> istället för <i>e</i>	19
3.3.3	Europeiskt u-ljud.....	20
3.3.4	Rullande -r.....	20
3.3.5	Stavelselängd.....	20
3.3.6	Tonhöjd.....	20
3.3.7	-er-ändelsen.....	21
3.3.8	Genus och ordböjning.....	21
3.3.9	Pronomen.....	22
3.3.10	Svansdubbling.....	22

4	Material och metod	24
5	Analys av inspelningarna	27
5.1	Informant I.....	27
5.2	Informant II.....	29
5.3	Informant III	31
5.4	Informant IV	32
5.5	Informant V	34
6	Analys av resultaten och informanternas egen syn på sitt språk	36
7	Sammanfattande diskussion.....	41
	Litteratur.....	44
	Bilaga.....	47
	Lyhennelmä.....	50
	Tabell 1 : Tredelningen av finlandssvenska språkvarieteter	15
	Tabell 2 : Informanter i undersökningen.....	24
	Tabell 3 : Analys av informanternas dialektsärdrag	36
	Figur 1 : Indelning av finlandssvenska dialektområden i södra Finland (Ivars 2015:14)	18

1 Inledning

Dialekt är en term som används för att beskriva den geografiska variationen inom ett språk. I mitten av 1850-talet började man teckna upp dialekt och de första inspelningarna på band gjordes hundra år senare (Ivars 2015:17). Dialektforskning är intressant eftersom det finns så många varieteter av språk och det är spännande att utreda hur och varför vissa ändringar sker. Den språkliga variationen speciellt inom svenskan, som man lägger märke till idag, har mest att göra med uttal och ordval. Det är också enklare att hitta lexikala och fonologiska ändringar än syntaktiska och morfologiska (Andersson 2008:34-37).

Svenska talas som modersmål av ca 290 000 personer i Finland. Det svenskspråkiga området i Finland består huvudsakligen av Åland, Österbotten och en del av Finlands sydkust som omfattar Nyland och Åboland. På alla dessa dialektområden avviker dialekterna från standardspråket i bl.a. uttalet av vokaler, vissa konsonanter, tonaccent och satsintonation (Hedelin 1997:39).

Enligt Ann-Marie Ivars (2015:353) hör Nyland inte till de mest dialekttrogna landskapen. Dialekterna finns kvar men talas inte på samma sätt som förut. Dialektutjämningen som sker beror på att ungdomarna mer och mer går över till standardspråket medan den äldre generationen talar dialekt. I Mellannyaaland har utjämningen varit starkast. Men hur mycket dialekterna än jämnas ut, finns det alltid något gammalt kvar (Thelander 1978:173). Ivars (2015:354-355) påpekar att de lokala särdragen försvinner först, medan drag som är frekventa över större områden lever vidare. Något som stärker dialekternas status är den regionala radion där dialekten kan vara starkt närvarande och tillåten. Min egen erfarenhet är att många i västra Nyland fortfarande talar dialekt, både den yngre och den äldre generationen, och därför ville jag utreda hur dialektutjämningen förverkligats i Ekenäs, som är en mindre ort i västra Nyland med ca 11 000 invånare, Ekenäs. I Ekenäs har 82,5 % av befolkningen svenska som modersmål (Ivars 2015:401). Jag har tillbringat en stor del av min barndom i staden. Efter att ha börjat läsa svenska i skolan, började jag lägga märke

till dialekten och dess variation mellan olika generationer. Detta väckte mitt intresse även för denna studie om variation inom språkbruket i Ekenäs.

1.1 Syfte

Syftet med min avhandling pro gradu är att undersöka hur Ekenässpråket varierar mellan informanter från fyra olika generationer samt att fördjupa förståelsen om västnyländsk dialekt och dess förändringar över tid. Mina forskningsfrågor är följande:

- Vilka dialektdrag förekommer i Ekenässpråket idag?
- Varierar Ekenässpråket mellan generationer?
- Hur uppfattar informanterna själv sitt språk?

Samtidigt vill jag diskutera hur dialektutjämning, kulturkontakt, språkkontakt och flerspråkighet påverkar det intraindividella språkbruket hos informanterna.

1.2 Material och metod

I min kvalitativa undersökning har jag analyserat dialektdrag genom att både skriva ner och spela in dagligt tal av fem informanter som representerar fyra olika generationer. Urvalet av informanter bestämdes av deras ålderskillnad och att de var från samma stad. Min fallstudie har ett etnografiskt grepp eftersom jag själv deltog de sociala sammanhang där det empiriska materialet samlades. För att kunna besvara mina forskningsfrågor spelade jag in varje informant i fem olika sammanhang som dröjde från några minuter till en halvtimme. Totalt har jag transkriberat ungefär en sida per talsituation. Därtill intervjuade jag informanterna med fyra korta frågor efter analyserna för att se om mina resultat går hand i hand med vad informanterna själva tycker. Jag presenterar mitt material och min metod närmare i kapitel 4.

1.3 Avhandlingens disposition

I kapitel 2 och 3 presenterar jag tidigare forskning om språklig variation samt västnyländska dialektmarkörer ur olika synvinklar. I det fjärde kapitlet redogör jag för metoden och materialet jag använt i min fallstudie. I kapitel 5 redovisar jag för dialektdragen i informanternas tal. Efter det, i kapitel 6, diskuterar jag resultaten som framkommit i mitt material och relaterar dem till intervjuerna som ägde rum efter inspelandet av materialet. I det sjunde kapitlet relaterar jag mina resultat till tidigare forskning och sammanfattar mina analyser.

2 Språklig variation

Ett språk kan variera på många sätt. Språkbruket kan variera individuellt, stilistiskt, regionalt och till och med intraindividuell, vilket innebär att samma persons språkbruk varierar från en situation till en annan (Andersson 2008:34-37). I detta kapitel börjar jag med att redovisa för vad dialekt egentligen är. I kapitel 2.1.1 - 2.1.5 behandlar jag begreppen intraindividuell variation, språklig identitet, dialektmarkör, dialektförändring och dialektutjämning. I kapitel 2.2 diskuterar jag olika språknivåer. Först redogör jag för standardspråket (2.2.1), därefter för regional dialekt (2.2.2) och sist för lokal dialekt (2.2.3).

2.1 Dialekt

Dialekt är ett begrepp vars definition varierar beroende på forskaren. Som Ivars (2015:13) påpekar ses dialekt inte längre som ett bondespråk utan som en varietet av språk som avviker från standardspråket. Edlund & Dahl (2010) definierar dialekt som ”det gångbara kommunikationsspråket inom ett avgränsat geografiskt område”.

Typiskt för dialekter är att de skiljer sig från standardspråket på flera nivåer – uttal, morfologi, ordförråd, ordbildning och syntax. De olika dialektsöcknarna i Finland har en flytande gräns, och det är omöjligt att säga var en dialekt slutar och följande börjar. Man brukar ändå indela de finlandssvenska dialekterna i nord-, mellan- och sydösterbottniska dialekter, väst- och östäländska dialekter, väst- och öståboländska dialekter samt öst-, mellan- och västnyländska dialekter (Ivars 2015:70-73).

I det följande kapitel redogör jag först hur enskilda individer varierar sitt språk, därefter hur identitet påverkas av dialekt.

2.1.1 Intraindividuell variation

Så som redogjorts för ovan, kallas det för intraindividuell variation då samma persons språkbruk varierar från en situation till en annan. Människor ingår i olika nätverk och språkbruket är knutet till dem. Ju tätare nätverken är, t.ex. släkten, desto stabilare är individens språkbruk vilket betyder att intraindividuell variation sällan påträffas. Inom det som kallas nätverksteorin fokuserar man speciellt på grupptillhörighet bland dialektalare. (Svahn & Nilsson 2014:26.)

Enligt Giles & Smith (1979, refererad i Svahn & Nilsson 2014:30) innebär *ackommodation* att talare anpassar sig språkligt efter andra antingen genom att visa samhörighet (*konvergens*) eller något slags avståndstagande (*divergens*). Enligt ackommodationsteorin innebär konvergens att man uttrycker sig språkligt för att likna andra medan divergens innebär motsatsen. En typisk konvergenssituation är när en dialektalande person växlar till standardspråk när hen är i kontakt med standardspråktalare.

2.1.2 Förhållandet dialekt-identitet

Svahn och Nilsson (2014:30-31) tillägger att man måste se ackommodation i förhållande både till talarens identitet och dialektens status. Identitetsfrågan är stark när en samtalsdeltagare har en kraftig lokal identitet och väljer att hålla fast vid sina dialektsärdrag även då hen samtalar med en standardspråksanvändare eller när det finns samtalsdeltagare med olika dialekter i samma samtalssituation.

Språk och identitet påverkar varandra ömsesidigt: språkbruket ger uttryck för gruppidentitet och gruppidentiteten påverkar attityderna till den egna dialekten. För finlandssvenskar är språket generellt ett av de mest märkbara gruppdragen som därför också påverkar identiteten starkt. (Liebkind & Henning-Lindbom 2015:187.)

Många officiellt svenskspråkiga i Finland känner tillhörighet med både det finska och det svenska i Finland men uttrycket för finlandssvensk identitet är svagare idag än för hundra

år sedan. För många spelar ändå hemtrakten med familj, släkt och vänner i en finlandssvensk kontext fortfarande en mycket viktig roll för känslan att vara en del av en särskild folkgrupp med svenska som modersmål i Finland. Betydelsen av att vara finlandssvensk kan förknippas med både historiska och geografiska aspekter (Sundbacka & Nyqvist 2010:56-57).

Talare av regionala och lokala dialekter förhåller sig till sin egen dialekt via vissa särdrag som är viktiga för identiteten. Vid Svenska litteratursällskapet i Finland finns flera samlingar med tal och intervjuer av dialektalare från flera årtionden. Informanter som besvarade en frågelista om dialekter och stadspråk 2013 påpekar att dialekt förs vidare som arv från generation till generation. Särpräglade dialekter skyddas av bidialektism, dvs. att talaren behandlar medvetet olika dialektnivåer, vilket innebär att man inte slutar tala sin egen dialekt även om man byter till standardspråk för att bli förstådd av mottagaren. Dialektalare vill behärska sin egen dialekt eftersom tiden då dialekt sågs som ”mindre fin” har ändrats p.g.a. globalisering och att människors syn på språk har neutraliserats överlag (SLS 2256:42, 403 via Ivars 2015:34).

I följande två kapitel, redogör jag för dialektmarkörer (2.1.3) och dialektförändring och dialektutjämning (2.1.4).

2.1.3 Dialektmarkörer

En dialektmarkör är ett språkdrag som talaren använder för att uttrycka dialektal identitet, dvs. dialektalitet. Ett exempel på en sådan dialektmarkör i *Ekenässpråket* är bortfall av vokalen i den bestämda slutartikeln, t.ex. *stooln* i stället för *stoolen*. Jag redogör närmare för västnyländska dialektmarkörer i kapitel 3.

Så som redogjorts för i kapitel 2.1.1, markerar talare tillhörighet med vissa grupper eller platser. Detta kan ske antingen medvetet eller omedvetet (Sandström 2010:368). Omedvetet sker det t.ex. när en person som bor i en större stad reser tillbaka till hemstaden och växlar tillbaka till den regionala eller lokala dialekten från standardspråk utan att

lägga märke till det. Medvetet sker det när talaren vet vilka dialektmarkörer som är typiska för sin egen dialekt och väljer medvetet att använda dem i sitt språk.

2.1.4 Dialektförändring och -utjämning

En enskild person orsakar inte dialektförändring via sina individuella språkliga val utan förändring sker då många individer uttrycker sig på samma sätt under en längre tidsperiod. Auer, Kerswill och Hinskens (2005:5) talar här om *longterm accommodation*. Det handlar alltså om en långsiktig process där språkliga varieteter under vissa villkor förändras p.g.a. en längre tids konvergens eller divergens. Dialektutjämning beror på konvergens med standardspråket, vilket leder till att dialektsärdrag försvinner. Utjämningen sker steg för steg när riksspråkliga motsvarigheter kombineras till de starka lokala dialektformerna (Thelander 1979:121). Som Svahn & Nilsson (2014:32) påpekar sker samma vid regionalisering, dvs. det uppstår en dialektvarietet mellan standardspråk och lokal dialekt, *regional dialekt*. I kapitel 2.2 redogör jag närmare för dessa dialektnivåer.

Enligt sociodialektologin korrelerar dialektutjämning med samhällsutvecklingen, dvs. urbanisering, industrialisering, migration och mobilitet (Auer, Hinskens & Kerswill 2005 via Svahn & Nilsson 2014:17). Dialektutjämningen berör dialektens alla nivåer – uttal, ordförråd och böjningssystem. Reduktion av t.ex. olika morfologiska former anses vara utmärkande för dialektutjämning. Processen inom vilken morfologiska former minskar kallas också för förenkling eftersom antalet böjningsmöjligheter krymper (Trudgill 1986:98). Dialektnivåerna ändras emellertid i olika hastighet, så att bland annat prosodin, både ord- och satsmelodin ändras långsammast. Däremot accepteras lexikala ord och uttryck från ett större dialektområde snabbare. De företeelser som inte längre finns i kulturen försvinner också ur språkbruket när samhället förändras. Migration och mobilitet påverkar dialektutjämningen i och med att det idag är vanligare att flytta till större städer med en annan finlandssvensk varietet och finska som majoritetsspråk. Den ökade mobiliteten är en av de största orsakerna för dialektutjämningen idag (Institutet för språk och folkminnen 2017).

I det följande kapitel 2.2 presenterar jag närmare olika dialektnivåer, från standardspråk till lokal dialekt.

2.2 Dialektnivåer

Dahlstedt (1978) indelar svenskans varieteter i *neutralt riksspråk*, *regionalt riksspråk*, *utjämnad dialekt* och *genuin dialekt*. Indelningen gäller olika lingvistiska plan – morfologi, grammatik, prosodi, fonologi och lexikon. Thelander (1996:173) använder samma nivåer som Dahlstedt när han beskriver det svenska språklandskapet men han föredrar begreppen *neutralt standardspråk*, *regionalt standardspråk*, *regional dialekt* och *lokal dialekt*. I min pro gradu avhandling har jag ändå valt att följa Ann-Marie Ivars indelning eftersom hon har forskat i finlandssvenska dialekter medan Dahlstedt och Thelander har forskat svenska dialekter i Sverige. Ivars (1996:172, 2015:22) indelar dagens finlandssvenska talspråk i tre nivåer: *standardspråk*, *regional dialekt/lokalt stadsmål* och *lokal dialekt*. Tredelningen gäller områden där avståndet mellan standardspråket och dialekten har varit tillräckligt stort för att *regionala dialekter* ska kunna växa fram som en tredje variant. Som Ivars (2015:360-363) stadsmålsmaterial visar, talar stadsbor med lägre utbildning ett språk som liknar dialekterna i grannskapet medan stadsbor med högre utbildning talar ett språk som snarare är standardspråk. Enligt Ivars (2015:402) fördelar Ekenäs sig på två sociolekter. Lokalspråk talas av ungdomar, såväl som gymnasister som yrkesskolelever, medan standardspråk talas främst av pensionerade stadsbor med högre utbildning.

I områden där den lokala dialekten har jämnats ut så att utjämnad dialekt talas på ett större område, finns det enligt Ivars bara två nivåer kvar: standardspråk och regional dialekt. Ivars (2015:25) konstaterar att beteckningen *västnyländska* uppenbarligen står för den regionala dialekten som har uppkommit genom utjämning av lokala dialektskillnader. *Lokalt stadsmål* hänvisar till städer där det finns fler sociolekter som i Ekenäs. Som sådan lokal varietet får *Ekenässpråket* sin färg av dialekterna i närheten (Ivars 2015:363).

Tabell 1 illustrerar Ivars indelning. Jag har skapat den med utgångspunkt i den översikt som Dahlstedt (1978 via Svahn & Nilsson 2014:28) presenterar av svenska språkvarieteter. Dahlstedts begrepp *utjämnad dialekt* har ersatts med *regional dialekt* i tabellen.

Tabell 1 : Tredelningen av finlandssvenska språkvarieteter

	Morfologi	Grammatik	Prosodi	Fonologi	Lexikon
Standardspråk	I huvudsak enhetlig	Enhetlig	Enhetlig	Enhetlig	Enhetligt
Regional dialekt/Lokalt stadsmål	Regional	Regional	Regional	Regional	Regionalt
Lokal dialekt	Lokal	Regional	Lokal	Lokal	Regionalt och lokalt

Som tabell 1 visar kan grammatiken och lexikonet, dvs. dialektala ord i ordförrådet, vara regionala i både regional och lokal dialekt. Skillnaden mellan regional och lokal dialekt återfinns huvudsakligen i prosodin (satsmelodin), fonologin (uttalet) och morfologin (böjningssystemet). I de följande tre avsnitten presenterar jag egenskaperna för de tre dialektnivåerna närmare.

2.2.1 Standardspråk

Standardspråket har en enhetlig grammatik, uttalas lika och förstås av alla (Dahlstedt 1979:47). Thelander (1996:166) ser standardspråket som en konstprodukt eller en ideal talspråksnorm som sällan påträffas i en ren form i vanliga samtalssituationer. Enligt Svahn & Nilsson (2014:29) utgör standardspråket i dagens läge en överregional neutral språkform utgående från vilken man inte kan avgöra varifrån talaren härstammar. Ivars (2015:21) tillägger att standardspråket används i situationer som kräver ett formellt sätt att tala. Hon tillägger att standardspråket är ett gemensamt språk för dem som har svenska som modersmål och har gått skolan på svenska.

2.2.2 Regional dialekt

Sandøy (2014) beskriver regional dialekt som en kompromiss mellan lokal dialekt och standardspråk på ett avgränsat område (via Ivars 2015:27).

Med regionalisering avses den process som leder till att de mest lokala dialektmarkörerna försvinner när standardformer tar över medan formerna med större utbredning överlever. Regionala dialekter står nära standardspråket men behåller regionala särdrag speciellt inom grammatiken och ordförrådet. Dialektgränserna för dem är betydligt mer flytande ur geografisk synvinkel än för lokala dialekter. (Svahn och Nilsson 2014:28-33.)

När alla dialektsärdrag har ersatts med former från standardspråket är dialektutjämningen total. Thelander (1978:173) påpekar emellertid att processen aldrig går så långt i verkligheten eftersom det alltid blir något kvar av den lokala dialekten. På det sättet växer den regionala dialekten fram, vilket ofta sker i regioner där folk tycker att det är meningsfullt att identifiera sig med sin region via språket (Ivars 2015:444).

2.2.3 Lokal dialekt

Lokal dialekt skiljer sig från standardspråket främst i fråga om fonologi, morfologi och lexikon. Enligt Nationalencyklopedin är *stadsmål* ”det mest genuina lokalspråket eller de varierande språkarterna i en stad”. Historiskt går stadsmål tillbaka till den allra första invånaren i staden. Som språkform är stadsmål ändå yngre än bygdemål, som utvecklats ur det nordiska fornspråket och har traderats muntligt på bondgårdar (Ivars 2015:15-16).

3 Västnyländska

I det här kapitlet presenterar jag västnyländska och de västnyländska dialektsärdrag som lyfts fram i tidigare forskning. Jag inleder med att ge en kort bakgrund om tidigare forskning (3.1) och presenterar sedan det västnyländska dialektområdet (3.2), och därefter de språkdrag som är typiska för västnyländska (3.3).

3.1 Tidigare forskning

Det största stödet för min studie har varit Ann-Marie Ivars bok *Dialekter och småstadsspråk*, som var den första publikationen inom projektet *Svenskan i Finland – I dag och i går*, utgiven 2015. Boken innefattar en översikt över språknivåerna standardspråk, regional dialekt, lokalt stadsmål och lokal dialekt. Ivars presenterar geografiska och sociala varianter från senare delen av 1900-talet till början av 2000-talet. Fyra mindre städer presenteras ur den sociala variationens synpunkt: Jakobstad, Kristinestad, Lovisa och Ekenäs. Ivars tidigare bok från 1996, *Stad och bygd*, bygger på det sociolingvistiska projektet *Finlandssvenska stadsmål*, som genomfördes i de ovan nämnda fyra städerna åren 1990-1995. Projektets syfte var forska om det var möjligt att separera *lokalt stadsmål* från den omgivande dialekten och standardspråket. Syftet var därtill att utreda hur sociolekter är knutna till talare med olika sociala tillhörighet (Ivars 2015:358).

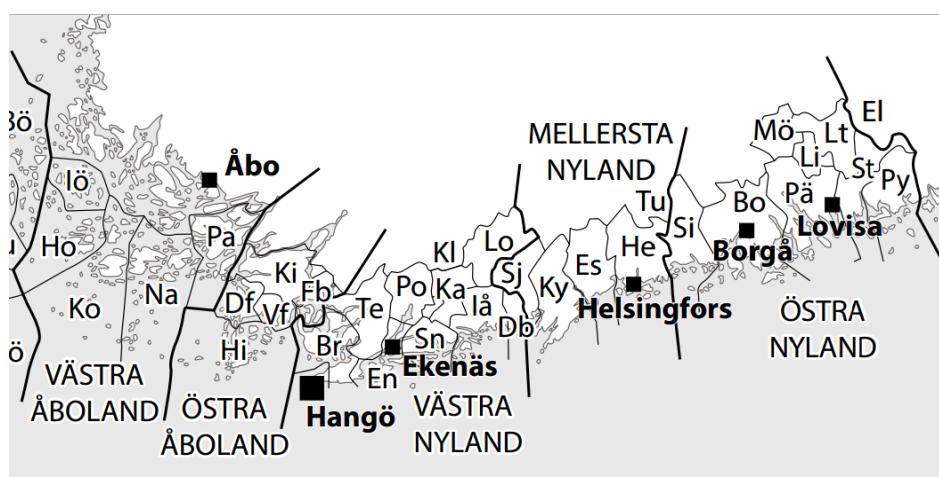
Forskarna Margareta Svahns och Jenny Nilssons bok *Dialektutjämning i Västsverige* handlar om dialekter och dialektförändring. Syftet för deras studie var att undersöka språkförändring i Västsverige efter 1950 och utreda på hur dagens dialektsituation ser ut. De spelade in och transkriberade tal av både gymnasister i Skara och äldre informanter i Stenungsund från 2008 till 2009. (Svahn & Nilsson 2014:15-16.)

Gudrun Lundström forskade i nyländsk syntax på slutet av 1930-talet (Lundström 1939). Efter det har Ebba Selenius forskat i prosodi i sin doktorsavhandling *Västnyländsk*

ordaccent (1972). Själv har jag inte haft möjlighet att undersöka informanternas tal prosodiskt men Selenius och Lundströms avhandlingar har gett mig en bredare förståelse om västnyländsk prosodi och syntax.

3.2 Det västnyländska dialektområdet

Nyland har varit indelat i två administrativa områden, västra och östra Nyland, sedan 1500-talet. På den tiden talades det om Raseborgs län och Borgå län. Den ålderdomliga karaktären i västnyländsk dialekt beror på de starka Revalskontaktarna på 1500-talet. Inflytandet på språket kom från andra delar i Sverige än Stockholm och lågtyskan hade också en påverkan (Ivars 2015:61, 275).

Figur 1 : Indelning av finlandssvenska dialektområden i södra Finland (Ivars 2015:14)

Ivars (2015:14) presenterar kartan över finlandssvenska dialekter i södra Finland som visas i figur 1. Det västnyländska språkområdet avgränsas med Sjundeå i öster och med Åboland i väster. Förkortningen *En* står för Ekenäs, *Br* för Bromarv, *Te* för Tenala, *Sn* för Snappertuna och *Ka* för Karis. Ekenäs landskommun inkorporerades i Ekenäs stad 1977 tillsammans med Snappertuna (Lindqvist 2016:4). Som Ivars (2015:33) påpekar, varierar dialekternas ställning regionalt, men ju större likheterna med standardspråket är desto svagare ställning har dialekten. Västnyländska avviker inte så mycket från standardspråket men har ändå klart en identitetsskapande funktion.

3.3 Västnyländska drag på olika nivåer

I detta avsnitt presenterar jag de mest dialekttrogna särdragen i västnyländska. Jag går igenom de olika särdrag en var för sig. Drag som gäller uttalet presenteras först (3.3.1 - 3.3.5). Därefter behandlas lexikon, ordbildning (3.3.6 - 3.3.9) och sist syntax (3.3.10).

3.3.1 Synkopering och apokopering

Synkopering innebär bortfall av vokalen i den bestämda slutartikeln (Harling-Kranck 1998:148). Enligt Ahlbäck (1946) förkortas de trycksvaga ändelserna *-en* och *-in* till *-n* efter dental konsonant, dvs. en konsonant som uttalas genom att tungan trycks mot framtänderna (t.ex. *bååtn*). Detta kallas också för artikelsynkope. I västnyländska synkoperas slutartikelns vokal i grundformen för enstaviga ord på slutljudande *-d*, *-l*, *-n*, *-r*, *-s* och *-t* (t.ex. *stooln*, *muurn*, *griisn*, *maatn*). Ahlbäck tillägger att synkopering sker sporadiskt i västnyländska även efter labial konsonant, dvs. när konsonanten artikuleras vid läpparna (t.ex. *pååvn*).

Apokopering innebär i sin tur att ändelsevokalerna faller bort helt och hållet, speciellt i infinitiv av verb som t.ex. *kast* istället för *kasta*. I västnyländska sker villkorlig apokope, vilket betyder att satsrytmen bestämmer om vokalen faller bort eller inte (Ahlbäck 1945:6). Vid självständiga verb står vokalen kvar men om verbet är förbundet med ett pronomen eller ett adverb, faller vokalen bort (t.ex. *vi ska flytt uut* vs. *nu ska vi flytta*) (Ivars 2015:68, 280).

3.3.2 *i* istället för *e*

För dialekterna i hela Nyland gäller följande regel: *i* bevaras efter *g*, *j*, *k*, *ng* i alla typer av stavelser där standardspråket har *e*, t.ex. *väggin* istället för *väggen* och *märki* istället för *märke* (Ivars 2015:278). Ahlbäck (1946:189) påpekar emellertid detta är ett särskilt starkt särdrag i västnyländska och ger exemplen *vägin* istället för *vägen* och *taki* istället för *taket*.

3.3.3 Europeiskt u-ljud

Europeiskt u-ljud hänvisar till dialekter som uttalar u-ljudet som så kallat europeiskt *u*, dvs. som *o*. Dessa dialekter kallas *o-mål*. Västra Nyland hör till *o-måls*-området, vilket innebär att kort *u* sammanfaller med *o*, t.ex. *hond* istället för *hund*. (Harling-Kranck 1998:145.)

3.3.4 Rullande -r

Det ”rullande r-et” i västnyländska hänvisar till uttalet av bokstaven *r* i slutet av ord. Tungspetsen rör den bakre delen av gommen och r-ljudet i slutet av ord låter mjukt som i amerikansk engelska. Mjukheten varierar från talare till talare. Dialektsärdraget förekommer främst i Tenala och Bromarv.

3.3.5 Stavelselängd

Enligt Selenius (1972:37) har västnyländska bevarat det fornsvenska stavelsesystemet med korta, långa och överlånga stavelser. I synnerhet kortstavighet är idag kännetecknande för västnyländska. De gamla korta stavelserna finns kvar i tvåstaviga ord, t.ex. *bråta* ’bråka’, dvs. kort vokal och efterställd kort konsonant. Som Ivars (2015:280) påpekar får hela Nyland sin ålderdomliga prägel p.g.a. detta särdrag.

Överlång stavelse verkar inte vara lika vanligt som kortstavighet i dialekterna (Leinonen 2015:85). De gamla överlånga stavelserna har i hög grad försvunnit genom förkortning av vokalen, men dialektmarkören är fortfarande livskraftig i norra Österbotten, östra Åboland och Nyland (Ivars 2015:68). För överlånga stavelser ger Ivars (2015:406) exemplen *heett* ’hette’ och *boodd* ’bodde’.

3.3.6 Tonhöjd

Ett ovanligare dialektsärdrag i Finland som typiskt förekommer just i västnyländska dialekter är *grav accent*. *Gravisord* betyder att talaren använder en accent som gör att röstens tonhöjd sjunker under uttalet av en ordstavelse med huvudtryck varefter accenten höjs igen under uttalet av den andra stavelsen (Engstrand 2012:215).

Selenius (1972:250) kommer fram till att västnyländska, och särskilt *snappertunamålet*, fortfarande har ett tvåaccentsystem och den musikaliska accenten verkligen har en betydelseskiljande funktion. Ivars (2015:406) ger ett bra exempel på grav accentuering i Ekenässpråket: *e va hemst tónna sjí:vår állti* (det var hemskt tunna skivor [kött] alltid). (Accentueringen är markerad med märket ´ ovanför vokalen.)

3.3.7 -er-ändelsen

De starka maskulinernas nominativändelse var *-er* i fornsvenskan och denna lever kvar i västnyländska bl.a. i ett antal nedsättande personbeteckningar som t.ex. *dummer* ´dum´. Oftast påträffar man emellertid ändelsen *-er* vid adjektivböjning. Numera förekommer denna adjektivböjning också vid feminina ord, inte bara ord med maskulint genus. På det senare ger Ivars följande exempel från en kvinnlig informant i Karis: *man va så liivagär ´livad´ á kvikkär ´kvick´*. (Ivars 2015:279.)

3.3.8 Genus och ordböjning

Dialektutjämning leder typiskt till genusutjämning av *hon* och *han* vid sakord så att det utrala pronomenet *den* och det neutrala pronomenet *det* tar över (Sandström 2010:369). Genusutjämningen började i västnyländska redan på 1930-talet. Enligt Lundström (1939) tvekade talare inte ännu då när de skulle välja *hon* eller *han* vid sakord, men *den*-genus var redan på väg in i dialekten. Det personliga pronomenet *hon* valdes vid ord som *klocka* eller *sol* (Ivars 2015:292.)

I västnyländska påträffar man vidare bortfall av *t* i slutet av bestämd form singularis vid neutrer, t.ex. *huse* ´huset´ eller *tekke* ´täcket´. I pluralis använder västnylänningar former som *husena* ´husen´ och *tekkena* ´täcknen´. Det finns också ett antal ord med egen böjning i västra Nyland. Till exempel ordet *gammal* heter *gamal* i obestämd singularis och *gamalt* i neutrum. Egen böjning har också standardspråkets komparativform *bättre*, som västnylänningar böjer som *betär*. (Ivars 2015:294-295.)

Gamla rotstammar (r-stammar och nd-stammar), dvs. substantiv med pluralis på *-r*, har västnyländska obestämda pluralisformer med *-er* men bestämda former i pluralis med *-ren*, som till exempel *föttren* (fötterna) (Selenius 1972:71-74). Ivars (2015:408) påpekar emellertid att det är speciellt substantiv som i standardspråket böjs med *-erna* i pluralis som ersätts med ändelsen *-ren*, t.ex. *butikren* 'butikerna'.

3.3.9 Pronomen

Så sent som på slutet av 1930-talet uppvisade nyländska dialekter gamla fornsvenska personliga pronomen som *honon*, *onon*, *ono*, *henna*, *enna*, *ena* (Lundström 1939:54). Idag påträffar man fortfarande de gamla genitivformerna i västnyländska, t.ex. *hanses*, *hansis* och *hennas*, *hennars* (Ivars 2015:296, FO II:583). Enligt Lundström (1939:60) betecknar *hanses* och *hennas* ett possessivt förhållande för tredje personen.

Det dialektinfluerade draget med substantiv i bestämd form och efterställt possessivpronomen används vidare ofta i talspråket i västra Nyland, t.ex. *käringen hans va däär* eller *familjen hans ha lämna hånåm* (Ivars 2015:415). Detta särdrag nämns också i äldre litteratur. Lundström (1939:59) påpekar att tredje personens genitivform placeras efter huvudordet då pronomenet är obetonat. Om pronomenet är betonat placeras det däremot före huvudordet. t.ex. *dom va hiit, friarn hennas o on* vs. *men de ä it hanses mamma som meer ä värdinna häär* (Lundström 1939:59).

Objektsformen av pronomen *mig* och *dig* uttalas antingen *mejj/dejj* eller *mi/di* (Ivars 2015:296), t.ex. *flytt påddi* 'flytta på dig'.

3.3.10 Svansdubbling

Svansdubbling betyder att subjektet dubblas så att pronomenet inne i satsen upprepas i slutet av satsen, t.ex. *han ska noo ti butiikin han* 'han ska nog till butiken han'. Svenska Akademiens Grammatik (SAG) beskriver "den finala dubblingen av *inte* som ett finalt annex till en huvudsats innehållande *inte*, *ingen* eller *ingenting*, där man bara upprepar negationen utan att förändra satsens negerande betydelse" (SAG 1999, via Munther 2007: 20). Svansdubbling sker också vid negationer, i västnyländska med formen *it* 'inte'. Vid

satsnegeringen står *inte* oftast först i satsen och upprepas sedan i slutet av satsen (Lundström 1939:55,151), t.ex. *It va de jaag it* 'det var inte jag'. Enligt Ivars (2015:351) är dubbelnegationer i satser allmänt talspråkliga företeelser och negationen placeras ofta direkt efter *att* och *om* i bisats, t.ex. *att it hon bliir suur* 'att hon inte blir sur'. Kännetecknande för västnyländska är också att objektsformen av personpronomen används när subjektet dubbleras eller lyfts ut ur en sats, t.ex. *dom va hit dom, henna o han* 'de var hit, hon och han'.

4 Material och metod

I min kvalitativa undersökning har jag analyserat dialektmarkörer genom att både skriva ner och spela in dagligt tal av fem nära besläktade informanter som presenteras i tabell 2. Deras kön kommer inte att avslöjas utan pronomenet *hen* används. Samtidigt får informanterna bevara sin anonymitet. Urvalet av informanter bestämdes av deras åldersskillnad och att de var från samma stad. Informanterna bor inom två kilometer från varandra så språkområdet var lämpligt avgränsat. Procentantalet i tabell 2 visar den tiden de varit bosatta i Ekenäs under sin livstid och har beräknats då undersökningen genomfördes.

Tabell 2 : Informanter i undersökningen

	Födelseår	Födelsestad	Bosatt i Ekenäs av sitt liv
Informant I	1938	Västanfjärd	78 %
Informant II	1961	Ekenäs	96 %
Informant III	1988	Ekenäs	87 %
Informant IV	1997	Ekenäs	100 %
Informant V	2015	Ekenäs	100 %

Den äldsta informanten (informant I) som representerar den äldsta generationen är född i Västanfjärd som tillhör östra Åboland (se *Vf* i figur 1 i avsnitt 3.2) men har varit bosatt i Ekenäs de senaste 64 åren. Hen flyttade till Ekenäs som 18-åring och valdes med i studien i och med att hen har bott så länge i Ekenäs. Att hen ursprungligen är från östra Åboland kunde vara problematiskt för studien, men det handlar om ett dialektkontinuum där östra Åboland och västra Nyland ligger bredvid varandra. Som Ivars (2015:355) påpekar är det huvudsakligen samma dialektdrag som lever kvar i både nyländskan och öståboländskan.

Den näst äldsta informanten, informant II, är född 1961 och har varit bosatt i Ekenäs nästan hela sitt liv. Två av de yngre informanterna hör till samma generation (informanter III och IV) men har nio års åldersskillnad, den ena är född 1988 och den andra 1997. Jag

valde att ha med dem båda i studien eftersom deras språkbruk avviker från varandra fastän de representerar samma generation. Informant IV tenderar att använda ord som tillhör Ekenässpråket och böja dem enligt västnyländskt mönster mer än informant III. Den yngsta informanten är född 2015 och togs med i studien eftersom hens föräldrar pratar regional västnyländsk dialekt. Jag ville utreda om föräldrarnas språkbruk syns i barnets språk.

För att kunna besvara mina forskningsfrågor spelade jag in varje informant i fem olika sammanhang. Inspelningarna pågick från några minuter till en timme. Talsituationerna och samtalsplatserna varierade från middagsbordssamtal till filmkväll. I alla talsituationer deltog flera personer som talar västnyländsk dialekt, ibland även flera av informanterna i min fallstudie. Jag deltog inte själv aktivt i diskussionen. För att arbetsmängden skulle vara lämplig för en pro gradu avhandling, transkriberade jag ungefär en sida per talsituation. Eftersom mängden material blev så stor, var det inte möjligt att transkribera alla inspelningar i sin helhet.

Undersökningen genomfördes kvalitativt via etnografiskt fältarbete där dialektdrag plockades ur inspelat och nerskrivet tal. I det transkriberade materialet valde jag att analysera närmare fyra till fem exempel med många dialektmarkörer per informant. Det visade sig emellertid att vara svårt att välja exempel när omfattningen på materialet var så stor. Under processen förstod jag att jag borde ha avgränsat dialektmarkörerna bättre eftersom informanterna uppvisade en vid användning av dem i sitt språk. Det fanns i synnerhet många lexikala drag i informanternas tal, vilket är en av orsakerna till att jag har fäst mig mycket vid lexikonet.

Jag informerade informanterna om undersökningens syfte och gjorde upp ett avtal med dem som tillåter mig att använda materialet för forskning. Under undersökningen var informanterna emellertid inte medvetna om att jag letade efter just dialektdrag i inspelningen. På detta sätt lade de sannolikt inte märke till hur de använde sitt språk och påverkade därmed inte resultatens validitet.

Efter materialinsamlingen gick jag igenom materialet och resultaten tillsammans med informanterna, så att allting i undersökningen kunde publiceras med deras lov. Efter genomgången intervjuade jag informanterna för att se om mina resultat motsvarar hur de själva uppfattar sitt språkbruk. Vid intervjuerna fick varje informant besvara fyra korta frågor om västnyländska dialektdrag och deras förhållande till sin egen dialekt. Jag ville veta vad begreppet västnyländska betyder för dem, vilka dess viktigaste särdrag är och hur de själv använder språk beroende på sällskap och plats. Jag presenterade inte begreppet Ekenässpråk för dem vid intervjuerna. Blanketten finns som bilaga och svaren i intervjuerna presenteras i kapitel 6.

5 Analys av inspelningarna

I detta kapitel presenterar jag min analys av dialektala drag i inspelningarna. Undersökningen genomfördes under tre veckor våren 2018 och två veckor våren 2019. För varje informant har jag valt fyra eller fem intressanta utdrag ur deras inspelade eller nerskrivna tal och analyserat dem med hjälp av tidigare forskning för att kunna påpeka vilka västnyländska särdrag som förekommer. Urvalet bygger på de särdrag som nämns i tidigare forskning och informanten använder regelbundet enligt mina egna iakttagelser. Jag inleder med att diskutera dialektala drag hos den informant som representerar den äldsta generationen (informant I) i avsnitt 5.1. Efter det, i avsnitt 5.2, diskuteras dialektdrag hos den näst äldsta generationen (informant II). I avsnitt 5.3 och 5.4 presenteras de två informanterna från samma generation (informanterna III och IV) och i det sista avsnittet, 5.5 informanten som representerar den yngsta generationen (informant V).

5.1 Informant I

Exempel 1 visar ett utdrag med informant I som är född i Västanfjärd 1938. Hen bodde i Helsingfors 1952-1954, flyttade till Ekenäs 1956 och gifte sig med en person från Snappertuna 1959. Långa ljud visas med dubbelskrivning, som t.ex. *seekärt*).

Exempel 1: **Påitjin** had så småå **fotor**.--- Han ska seekärt **totta** bra.

‘Pojken hade så små fötter. Han ska säkert sova gott.’

Ordet *fotor* betyder ‘barns fötter’. Jag hittade inte denna böjning av substantivet *fo* i tidigare litteratur. Enligt informanterna förekommer ordformen åtminstone inom nyländska dialekter. I ordet *poitjin* ser man norrländsk förmjukning, dvs. förmjukning av *k* och *g* framför främre vokal. Enligt Ahlbäck (1971:8 via Ivars 2015:64) är detta en nordlig företeelse som resulterar växling i ordböjningen mellan hård och mjuk konsonant

som just här *påjken - påitjin*. Draget är emellertid inte typiskt för Ekenässpråket utan beror snarare på informantens uppväxt i Västanfjärd.

Totta är ett dialektord för *sova*. Man påträffar det också i andra finlandssvenska dialekter men i västnyländska uttalar man *u* som *o*, dvs. som europeiskt u-ljud (se 3.3.3).

Exempel 2: **Inga** e någo svårt **it** att kooka **pärün**. 'Det är inte svårt att koka potatisar.'

Inga istället för *inte* kommer snarare från Åbo skärgård, Västanfjärd, berättar informanten själv i genomgången av resultat (bilaga 1). Detta exempel visar ett av de få fall då informanten använde ordet *inga* i materialet. Man kan säga att belägget är ett undantagsfall, ordet förekommer i Åboland. *Pärün* istället för *potatisar* använder informanten i flera olika sammanhang i materialet vilket visar att informanter har bevarat vissa ord från hemtrakten genom årtionden och förlorat andra. I exempel 2 svansdubblerar informanten också negationen i sin sats.

Exempel 3: **Sii** no ska hon i kull. Ja föll igår hah hah hah. Ja sku neer ti veegen me min **spada** eftersåm **ploogin** hadd **it tagi** allt snö bort från veegen.

'Se nu ska hon i kull. Jag föll igår hah hah hah. Jag skulle ner till vägen med min spade eftersom ploogen inte hade tagit all snö bort från vägen.'

Verbet *se* uttalas med *i* som *sii*, vilket inte är fallet t.ex. i mellersta Nyland. Enligt Ahlbäck (via Leinonen 2015:38) var uttal med vokalen *i* tidigare det vanligare alternativet vid verbet *se*, både i standardspråket och dialekter. Det bevarade *i*-uttalet är sålunda ett arkaiskt drag i finlandssvenskan. Som materialet från *Spara talet*-projektet från början av 2000-talet visar, finns *i*-uttalet kvar snarast hos äldre människor och ser ut att minska. (Leinonen 2015:38).

I exempel 3 har informanten *i* istället för *e* på ett kännetecknande sätt för västnyländska i ordet *ploogin* 'ploogen'. Informanten använder ändå inte vokalen *i* istället för *e* i alla kontexter, t.ex. ordet *veegen* har *e* i slutändelsen.

Informanten uttalar i exempel 3 orden *spada* och *tagi* kortstavigt. Ändelsen -a i ordet *spade* beror på att *spade* är ett svagt maskulint ord som bevarat den gamla objektsformen *spada* som grundform. Ivars belyser detta fenomen med formerna *backe/bakka* (Ivars 2005:279). Negationen reduceras från *inte* till *it* i exempel 3.

Exempel 4: Men härriguud vart satt ja **plåmsarn**? Ja e så **håmsågär**!

‘Men herregud var satte jag plånboken? Jag är så klumpig’.

Plånbok kallas *plåmsare* på västnyländska och ordet synkoperas i exempel 4 enligt västnyländskt mönster. Enligt informanten själv är *håmsågär* däremot ett ord från barndomen i Åboland och hens individuella uttryck för att vara klumpig. Enligt ordbok över Finlandssvenska folkmål betyder *håmsa* ‘slarva’. Dessutom får adjektivet ändelsen -er, vilket är kännetecknande för västnyländska snarare än östra Åboland där informantens rötter finns.

Exempel 5: Å sen dehä nya nuu så **de** e **it** hellär någå viidare **de**. Sânt däär ska **it** va privaat **it**. De ska måsta vara vinstär hela **tiidn** dåå.

‘Och sedan det här nya nu så det är inte heller något vidare det. Sådant där ska inte vara privat inte. Det måste vara vinster hela tiden då.’

I exempel 5 svansdubblerar informanten både negationen och subjektet. Synkopering sker vid ordet *tiidn* ‘tiden’. Informanten reducerar negationen igen till *it* också i exempel 5.

5.2 Informant II

Informant II är född 1961 i Ekenäs och har bott hela sitt liv där utom 1984-1985 när hen var bosatt i Helsingfors.

Exempel 6: Nå men ja **kommää** diit en sveng. Ska ja hämta **poteetrena**? – Haavet e **frosit**.

‘Nå men jag kommer dit en sväng. Ska jag hämta potatisarna? – Havet är fruset’.

Denna informant har långa stavelser i slutet av verb som t.ex. *kommer*, vilket snarare är typiskt för Helsingforssvenska då betoningen ligger på första stavelsen och slutet av ordet får ett svagt uttal (Reuter 2015:29). Detta är fallet i former *kommää* i exempel 6 där ändelsen -r saknas.

Formen *poteetren* 'potatisar' är typisk för västnyländska och uppvisar pluralis ändelsen -*ren* (jfr Ahlbäck 1946:8-21). I *frosit* 'fruset' uttalas *u* som *o* och ändelsen är -*it*, inte -*et* som i standardspråket.

Exempel 7: **Dåmm visst** int åm **dåmm** sku **koma**. **Hon** va så trött **hon** att **hon** sku noog fara **tutta hon**. 'De visste inte om de skulle komma. Hon var så trött hon att hon skulle nog lägga sig hon'

I västnyländska skiljer man inte mellan subjekts- och objektsform av pronomenet *de* utan man använder *dåmm* i båda fallen (jfr Ivars 1996:132). Svansdubblering av subjekt förekommer ofta hos informant II. I exempel 7 ser man också apokopering vid imperfektformen *visste* och kortstavighet vid verbet *komma*. I stället för *sova* använder informanten *totta*, precis som Informant I.

Exempel 8: **Dehä** va gått **de**. --- **Int** brukar man **sej** såå, **dee gamalt de**.
'Det här var gott det. – Inte brukar man säga så, det är gammalt det'.

Exempel 8 visar ett belägg till på svansdubblering av subjekt och apokopering vid verbet *säga*. Apokope innebär bortfall av obetonad ändelsevokal som diskuterats i 3.3.1.

Ordet *gammal* har en dialektal böjning i västnyländska: i obestämd singularis böjs adjektivet *gamal*, i neutrum *gamalt* och i pluralis *gamla* (jfr Ivars 2015:295). I exempel 7 finns ett belägg på detta. Negationen reduceras till *int*.

Exempel 9: **Dedä** va ganska gulli reklaam **dedä**. **Gullågär**. 'Det där var ganska gullig reklam det där. Gullig.'

I exempel 9 svansdubbleras pronomenformen *dedä* och den fornsvenska ändelsen *-er* finns i adjektivet *gullogär*. I olika talsituationer noterade jag emellertid att informant II använder denna ändelse sällan och främst när hen vill betona något. Detta kan ses som ett exempel på medvetet val att använda typiska dialektmarkörer för att uttrycka grupptillhörighet till en viss dialekt.

Exempel 10: **It** e ja **vakin** så värst **it**. 'Jag är inte så värst vaken.'

I exempel 10 finns ett belägg på svansdubblering av negationen *it* som är en reducerad form av *inte*. Ordet *vakin* 'vaken' har vokalen *i* istället för *e* och uttalet är kortstavigt.

5.3 Informant III

Informant III är född i Ekenäs 1988. Hen har bott i Stockholm 2007-2011 och jobbat i Sverige åren 2008-2012. Annars har hen spenderat hela sitt liv i Ekenäs.

Exempel 11: **It** sku man no **sej** att ja e säärskilt uutviilaad.

'Inte skulle man nog säga att jag är särskilt utvilad'

Reduktion av negationen *inte* till *it* används nästan i varje sammanhang med denna informant som jag iaktagit. Verbet *säga* apokoperas här i satsslut (jfr Nyholm 1984:68 via Lafage 2006:15).

Exempel 12: Nästa **somar sku** vi **kuna** ta **bååtn** uut ti **sjärin** [järin].

'Nästa sommar skulle vi kunna ta båten ut till skärgården.'

Ordet *sommar* uttalas kortstavigt i exempel 12. Den reducerade versionen av *skulle*, *sku*, är typiskt finlandssvenskt. Formen är vanlig i dagens läge eftersom det inte finns många finlandssvenskar som uttalar *skulle* i sin helhet (Reuter 2015:31). Vokalen *i* istället för *e* förekommer ofta också hos informant III, t.ex. *skärin* istället för *skären*. Inskottsvokalen *-e* saknas i *båten*. Synkopering är emellertid inte vanligt hos informant III.

Exempel 13: Du kan jöör de me **henna**. Hon e friivilli å **jelp** till.

‘Du kan göra det med henne. Hon är frivillig att hjälpa till.’

Här använder informanten det gamla fornsvenska personpronomenformen *henna* (se 3.3.9). Formen som dyker upp när informant III talar med den äldre generationen, inte dock regelbundet. Jag bestämde mig att ta med exemplet eftersom det var en av de få gångerna jag fick belägg på de fornsvenska personpronomenformerna i min fallstudie. Verbet *hjälpa* apokoperas också i exempel 13.

Exempel 14: Tenk att man **etär** sniiglar. Ganska **aasit**.

‘Tänk att man äter sniglar. Ganska äckligt.’

Verbet *äta* uttalas kortstavigt i formen *etär* i exempel 14. Ordet *asigt* betyder ‘äckligt, otäckt’ i västnyländska och första vokalen uttalas långstavigt här (jfr Ivars 2015:411).

5.4 Informant IV

Informant IV är född 1997 och hade bott hela sitt liv i Ekenäs då inspelningarna skedde. Under inspelningarna hade hen bara svenskspråkiga kompisar från finlandssvenska områden i Finland. Efter inspelningarna har informant IV flyttat till huvudstadsområdet men jag valde att inte göra nya inspelningar efter att kontakt med helsingforssvenska och finska kommit in i bilden.

Exempel 15: Ja va **glees** men ja gaav den **ååt han**. Han tyckt sarkastiskt att ja va **kivogär**.

‘Jag var småelak men jag gav den till honom. Han tyckte sarkastiskt att jag var trevlig.’

Ordet *gles* betyder ‘småelak’ på västnyländska. Informant IV har tendens att böja adjektiv som *kivåger* med ändelsen *-er*, vilket jag märkte under flera olika talsituationer. *Kiva* är en fennicism, dvs. ett lånord från finska. Prepositionen *åt* har bevarats i många kontexter,

vilket är fallet i flera andra finlandssvenska dialekter också. Enligt Reuter (1993) används *åt* istället för *till* i finlandssvenskt språkbruk för att undvika prepositionslösa uttryck med direkt objekt, som t.ex. *ring mig ikväll*.

Exempel 16: **Shacki** ha sagt att han beteer sej **dabbågärt** på **kroogin**.

‘Folk har sagt att han beter sig dumt på krogen.’

I exempel 16 finns två belägg på dialektala ord. *Shacki* betyder allmänt ‘folket, gänget’ eller ‘de’. *Dabbåger* betyder ‘dum’ och kommer från det finlandssvenska reflexiva verbet *dabba sig* ‘göra bort sig’ (FO I, via Ivars 2015:411). Ordet har också västnyländska ändelsen *-er*. I *kroogin* används vokalen *i* istället för *e* igen.

Exempel 17: Ja ska **faa** dit **baa fö** en stund. **It ork** ja **va** lenge.

‘Jag ska fara dit bara för en stund. Inte orkar jag vara länge.’

En stark reducering av orden *fara*, *bara* och *inte* är typiskt för informant III, vilket framgår i exempel 17. Orden *orkar* och *vara* apokoperas.

Exempel 18: Ja ska på **doon** imårån. **De bliir nett de**.

‘Jag ska på jobb imorgon. Det blir trevligt det.’

Doon med europeiskt u-ljud istället för *jobbet* och *nätt* istället för *trevligt* verkar vara typiskt för informant IV eftersom dessa ord upprepades många gånger i olika talsituationer. Man kan anta att orden utgör en del av det lokala stadsmålet, Ekenässpråket, i Ekenäs. Som Ivars (2015:411) konstaterar beskriver ungdomarna sin verklighet med adjektiv lånade från dialekterna och hit hör ordet *nätt* istället för *trevlig*. Svansdubbling av subjekt förekommer i andra satsen.

5.5 Informant V

Informant V är född 2015 i Ekenäs. Hen går i finskt språkbud och materialet består av inspelningar både från tiden före språkbudet (2018) och efter att det inletts. Hens föräldrar talar västnyländsk regional dialekt.

Exempel 19: Jag hinnär **int faa** ti leekis. Jag hinnär int **jaag**.

‘Jag hinner inte fara till lekis. Jag hinner inte jag.’

Exempel 19 spelades in innan informant V började språkbudet. Svansdubblingen av subjektet *jag* samt reduceringen av verbet *fara* är båda västnyländska dialektsärdrag. Reduceringen av verbet *fara* märks särskilt hos de två yngsta informanterna.

Exempel 20: **Siir** ingenting! Mamma kamm o **sii**!

‘Ser ingenting! Mamma kom och se!’

Verbet *se* uttalar också informant V långstavigt som *sii*, så som informant I gjorde i exempel 3. Så som tidigare redogjorts för uttalas verbet *se* som *si* mest hos äldre personer och verkar gå ur språket (Leinonen 2015:38), vilket gör detta exempel särskilt intressant eftersom informant V är ett barn.

Exempel 21: En kossa **hää**. Dää e en hesst. Å en massk. De e sånadää **prickåår**. De dää e en fisssk. ‘En kossa här. Där är en häst. Och en mask. Det är sådana där prickar. Det där är en fisk.’

I exempel 21 ser man reducereing av orden *här* och *där* till *hää* och *dää*. Samtidigt uttalar informanten orden långstavigt så som också informant II gör. Ordet *prick* böjs i pluralis som *prickor* istället för *prickar*. Enligt informanterna böjer vuxna dialektalare i Ekenäs inte böjer ordet *prick* enligt första deklinationen med -or, så som de gör vid ordet *buske* – *buskor* i pluralis. Ordböjningen i exempel 21 hör alltså här till barnspråk och avspeglar språkinläring.

Exempel 22: Ja **vinn**, ja **vinn**! Saisinko mjölk? Eller **en nött**?

‘Jag vann, jag vann! Kan jag få mjölk? Eller en nöt/nötter?’

Jag valde att ta med exempel 22 i min fallstudie eftersom jag märkte en stor skillnad i språkanvändningen efter att språkbudet började. Verbet *vinna* och ordet *nöt* böjs fel men detta beror på språkinläring och kan inte tolkas som dialekt hos informanten. I resten av inspelningarna, efter att språkbudet inletts, skedde det en del av kodväxling mellan finska och svenska, här *saisinko* på finska men *mjölk* på svenska. Det fanns också en del inspelningar då informant V lekte och imiterade rikssvenskt uttal. Enligt föräldrarna beror detta högst antagligen på att de flesta svenskspråkiga barnprogram som informant V ser på är på rikssvenska. I andra nerskrivna talsituationer med informant V var det svårt att hitta dialektsärdrag.

6 Analys av resultaten och informanternas egen syn på sitt språk

I detta kapitel diskuterar jag resultaten av den empiriska delen i min pro gradu avhandling och presenterar informanternas egen syn på sitt språk med hjälp av intervjuerna som genomfördes efter analysen av inspelningarna.

Tabell 2 visar de särdrag i västnyländska som finns belagda hos informanterna. Märkningen ½ betyder att särdraget dyker upp i viss mån, men definitivt inte i alla kontexter. Som tidigare konstaterats har jag inte haft möjlighet att undersöka informanternas prosodi men jag har sett på kortstavighet och tog med det i tabell 3 som sammanfattar resultaten. Jag har tillagt ”si istället för se” som en separat kategori eftersom draget förekommer hos alla informanter även om särdraget inte lyfts fram särskilt i tidigare litteratur om västnyländska.

Tabell 3 : Analys av informanternas dialektsärdrag

Särdrag	Informant I	Informant II	Informant III	Informant IV	Informant V
Synkopering	X	½	½	X	
Apokopering	½	X	X	X	
I istället för e	½	½	½	X	
Si istället för se	X	X	X	X	X
Kortstavighet	X	X	X	X	
Långa stavelser i slutet av verb		X			½
Inte > It	X	½	X	X	½
Bara > ba Fara > fa				X	½
-er ändelsen	½	½		X	
Svansdubbling	X	X	X	X	X
Ord och ordformer	Plåmsarn, Homsoger, Pärün	Gulloger, Poteetren	Asig	Dabboger, Shacki, Kivoger, Nätt, Doon	

Apokopering förekommer märkbart mindre ofta hos informant I än hos andra informanter. Informantens sociala kontakter består av släkt och vänner som hen har haft redan i många årtionden. Hen har inte haft kontakt med t.ex. utlänningar och informanten är mestadels enspråkig. Informanten påpekar att de enda sammanhang då hen växlar till standardspråk är i officiella sammanhang som t.ex. bankbesök.

I officiella sammanhang försöker jag standardisera min svenska, t.ex. vid bankbesök osv. försöker jag prata korrekt. Men inom Ekenäs i vardagliga situationer pratar jag som vanligt. Som jag tidigare nämnde, skulle mitt tonfall ändras i Västanfjärd. (Informant I)

Enligt informant I lägger hen inte märke till sin dialekt gällande annat än tonfallet även om hen har mest dialektala ordval av alla informanter. Dialekten spelar inte en viktig roll i hens liv, däremot anser hen att det är en stolthet att vara finlandssvensk.

Tonfallet är väldigt annorlunda än i andra dialekter. Jag anser att västnyländsk dialekt låter sjungande. Jag märker inte själv att jag skulle ha en nyländsk dialekt men min man från Snappertuna sa att jag pratar mer nyländska än vad han gör – vilket är nog struntprat. Men om jag skulle återvända till Västanfjärd skulle jag nog falla tillbaka i deras jämna tonfall. Det är naturligt att man ändrar sitt tonfall när man talar med någon som kommer från ett annat dialektområde. (Informant I)

Informant I är själv medveten om följande dialektdrag: synkopering och *i* istället för *e*. Båda dialektdragen ses vid exemplen som visats i avsnitt 5.1. Jag tolkar att det är ett medvetet val av informanten att använda dessa dialektmarkörer. Hen nämner till slut att det är typiskt västnyländskt att placera orden *jo* och *nej* i samma sats.

1. Man lämnar bort -e, t.ex. bååtn, maatn, kastrulln. 2. I istället för e, t.ex. muggin, 3. Användning av Jo Nej i samma sats. (Informant I)

Det var intressant att upptäcka att informant II svansdubblar mest av alla informanter, nästan i alla tänkbara sammanhang i olika talsituationer. I tabellen ser vi att överlänga stavelser i slutet av verb är starkt representerade hos informant II och förekommer i viss mån hos informant V. Överlängden associeras med högsvenska och helsingforssvenska

(Reuter 2015:29). Ingen annan av de vuxna informanterna talar med tydliga långa stavelser i slutet av verb än informant II som också uppger att hen har hört kommentarer om detta.

Jag har hört att vi lämnar bort bokstaven R i verb, t.ex. kommää (kommer), springää (springer). (Informant II)

Ivars (1996:123) slutsats om två sociolekter i Ekenäs kan förklara formerna med -r bortfall hos informant II, eftersom informanten hör till den högre sociolekten i staden, dvs. äldre personer med högre utbildning. Denna teori stöder dock inte varför särdraget dyker upp hos informant V ibland. Min egen tolkning är att det beror på språkkontakt som sker med informant II och själva språkinläringen. Informant II anser att hon varierar sitt språk intraindividuellt endast om hon inte blir förstådd av mottagaren eller i officiella sammanhang.

Om nån ser ut att inte förstå mig, så försöker jag använda högsvenska – den är ju mycket tråkigare än västnyländskan. Ända som jag kan tänka på är att jag pratar kanske tydligare i officiella sammanhang. (Informant II)

Informant II anser att hens svenska är rent, men tillägger samtidigt att dialekt ändå är en viktig del av identiteten.

Det är viktigt att bibehålla sin dialekt. Jag tycker att jag pratar en väldigt ren svenska om man jämför med österbottniska eller helsingforssvenskan. Nog känner man igen en västnylänning på talet. Min dialekt är en viktig del av min identitet. (Informant II)

Informant III varierar sitt språkbruk mer intraindividuellt så att hen använder mer dialekt när hen umgås med andra personer med stark dialekt. Detta ser man i exempel 12 med synkopering och *i* istället för *e*, som förekommer inte i de andra exemplen med samma informant. Informant III synkoperar och vokalbalanserar mindre eftersom hen, som framgår nedan, själv är medveten om dessa dialektdrag. När man är medveten om dialektmarkörer i sin egen dialekt är det möjligt att standardisera sitt språk. Till slut

nämner informant III också placeringen av *jo* och *nej* i samma sats att detta är ett typiskt västnyländskt drag framgår bl.a. i en artikel som Svenska Yle publicerade i 2015.

1. Ändelsen *-er*. Snygger, finer, tokiger, sömniger. 2. I istället för *e*. Väggin (väggen), sängin (sängen), taki (taket). 3. Jonej mykylite no va de bra dåligt. (Informant III)

Informant III är bara nio år äldre än informant IV men talar mycket mindre dialekt än informant IV. En orsak till detta är antagligen informant III:s kulturkontakter utomlands. Hen säger själv att hen har städat upp sitt språk efter att ha bott i Stockholm och arbetat med rikssvenskar. Detta kan vara orsaken till att ändelsen *-er* vid adjektiv saknas hos hen och synkopering är sällsynt.

Jag har t.ex. bott i Sverige och där hamnar man nog "reda upp" både dialekt och språk för att bli förstådd. Sen pratar jag nog med mindre dialekt när jag pratar med icke västnylänningar. (Informant III)

Informanterna III och IV, som hör till samma generation, reducerar sitt tal betydligt mera än de äldre informanterna. Informant IV reducerar t.o.m. orden *fara* och *bara*, vilket inte syns i de andras tal. Informant IV nämner också själv redueringen som ett av de viktigaste västnyländska särdragen.

Vi lämnar bort slutet på ett ord. (Informant IV)

Informant IV talar definitivt mest västnyländska av alla informanter. Hen avviker från de andra med att ha kryss i nästan alla rutor i tabell 3. Förklaringen till detta är de sociala och språkliga kontakterna mestadels med personer från samma geografiska ställe.

I intervjun blev jag överraskad av att informant IV nämnde bortfallet av *-r* som ett typiskt dialektdrag eftersom långa slutstavelser hos verb inte förekommer hos informant IV, åtminstone inte i undersökningens talsituationer.

Det första är att vi lämnar bort R i uttalet speciellt när jag talar med någon med samma dialekt, det sker inte alltid. Vi lämnar bort slutet på ett ord.
(Informant IV)

Jag lade däremot märke till att informant IV har ett rullande r-ljud i slutet av verb, t.ex. *simma(R)* 'simmar', *kommä(R)* 'kommer'. Enligt Ivars (2015:33) har det "rullande r-et" ett identitetsskapande funktion i Ekenäs. En informant i Svenska litteratursällskapets samlingar, som hör till samma generation som informant III, nämner att hen inte kan tänka sig att lägga bort "rullande r-et" eftersom hen ser det som en extra krydda i sitt språk och relaterar det starkt till sin identitet (SLS 2256:301 via Ivars 2015:33). Också informant III har ett litet rullande *r* i slutet av verb. Men det bör påpekas att slutändelser hos verb rullar märkbart mindre än hos landsborna runt Ekenäs, som t.ex. i Tenala och Bromarv.

7 Sammanfattande diskussion

I den här fallstudien har jag undersökt språket hos fem informanter som hör till fyra olika generationer och kommer från samma ort, Ekenäs. Jag ville undersöka vilka dialektmarkörer som förekommer i Ekenässpråket idag och se om de varierar mellan generationer.

Den kvalitativa metoden visade sig att vara ett bra sätt att undersöka ämnet. Det var fruktbart att spela in och skriva ner tal i fem olika sammanhang per informant. Valet av exempel var dock svårt att göra eftersom det fanns så mycket material och så många dialektmarkörer att välja emellan hos informanterna I till IV, men mycket få starka dialektdrag hos informant V. Det visade sig också vara svårt att välja en viss linje vid varje informant, dvs. bestämma vad man skulle plocka ut för drag i talet. Det kunde därför vara givande att fortsätta med en kvantitativ undersökning där man räknar ut antalet dialektsärdrag i de inspelade diskussionerna.

En av de slutsatser man kan dra av analyserna är att de gemensamma och mest centrala särdragen hos alla vuxna informanter i undersökningen är *svansdubbling*, *kortstavighet*, *synkopering* och *apokopering*.

Svansdubbling, kortstavighet och apokopering var dock särdrag som ingen av informanterna själva nämnde i intervjuerna. Synkopering var informanterna däremot medvetna om samt användningen av vokalen *i* i stället för *e*, vilket sannolikt bidragit till att det har varit möjligt för informant II och III att rensa sitt språk mot mer standardiserad riktning. Båda påpekar ändå att dialekten är en viktig del av deras identitet och satser har inte samma prosodi på standardsvenska som på dialekt.

Med stöd av resultaten från studien kan jag konstatera att Ekenässpråket varierar mellan generationer. Informanternas sätt att tala beror på ålderskillnaden samt de språk- och kulturkontakter de varit med om.

Att ta med informant V i studien var fruktbart eftersom skillnaden mellan hens språkbruk före och efter att språkbadet inletts var tydlig. Informanten plockar upp särdrag från de dialekter som talas i omgivningen, t.ex. föräldrarnas västnyländska samt rikssvenska barnprogram och språkbud i lekis. För att notera hur dialekten ändras jämfört med informant IV och V är informant V emellertid fortfarande för ung.

Någon stark pågående dialektutjämning i Ekenäs märks inte i materialet, eftersom den yngsta av de vuxna informanterna har den starkaste dialekten. Den äldsta informanten avviker mest från de andra, vilket beror på att hen ursprungligen kommer från östra Åboland och har få kontakter med personer från andra orter. Informant I har dock helt klara västnyländska dialektmarkörer i sitt tal, t.ex. svansdubblering och ändelsen -er vid vissa adjektiv. Informant I talar en variant av lokalspråket i Ekenäs eftersom hen har stark dialekt, men vissa dialektmarkörer kommer från Åboländska dialekter som t.ex. norrländsk förmjukning.

Det är möjligt att standardisera sitt språk om man är medveten om sina dialektdrag. Ivars (1996) beskrivning av två sociolekter i Ekenäs verkar stämma i viss grad. Det som Ivars kallar för regional dialekt karakteriserar informant II och III, eftersom dialekten är mer utjämnad och standardiserad. Informant II använder dock ändelsen -er i viss mån medan informant III har rensat bort det från sitt tal totalt eftersom hen är medveten om detta dialektdrag. Informant III har inte heller långa stavelser i slutet av verb så som informant II men reducerar negationen mera. Annars är de två dialektalt ganska lika (se tabell 3).

Det som Ivars kallar för lokalt stadsmål karakteriserar informant IV eftersom hen talar dialekt starkast och har kryss i nästan alla rutor i tabell 3 utom långa stavelser i slutet av verb, som associeras med helsingforssvenska. Informant IV har klart fler ord och ordformer som är typiska för västnyländska jämfört med de andra informanterna. Rent standardspråk fann jag inte alls i mitt material. I intervjuerna nämnde informanterna ändå att de byter till standardspråk i officiella sammanhang.

Intervjuerna efter undersökningen spelade en viktig roll eftersom t.ex. rullande *r* kom upp i dem och fördjupade analyserna. Intervjuerna stämde i hög grad överens med analyserna.

Undersökningen visade att den yngsta vuxna informanten talar starkast dialekt. Fastän man i tidigare litteraturen påpekar att västnyländska är en regional dialekt som uppkommit p.g.a. dialektutjämning, förekommer en lokal dialekt i Ekenäs, det som en av informanterna kallar för *Ekenäsisk västnyländska*.

Jag är uppvuxen med Ekenäsisk västnyländska så jag blir väl aldrig befriad.
(Informant III)

Det skulle vara viktigt och intressant att forska vidare i dialektutjämning och -förändring i västnyländskt perspektiv. Enligt Ivars (2015:418) verkar Ekenässpråket ha en ljus framtid. Det vardagliga språket får lokalfärgning med korta stavelser (*etär, vakin*), artikelsynkope (*bå:tn, plåmsarn*) och villkorlig apokope (*ork it, hjälp till, flytt ut*). Därtill verkar svansdubbleringen helt klart vara ett av de mest trogna dialektsärdragen i Ekenässpråket. De här lokala dragen används så pass ofta och är tillräckligt vardagliga för att ge Ekenäsborna en egen språklig identitet. Det som eventuellt försvinner ur det lokala språket är det västnyländska tonfallet som börjar ersättas med ett jämnare finlandssvenskt tonfall (Ivars 2015:418).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att Ekenässpråket varierar mellan generationer men att alla informanter talar västnyländsk dialekt, den är bara lite olika mellan generationerna.

Litteratur

- Ahlbäck, Olav 1945. *Apokopen i de finlandssvenska folkmålen*. Studier i nordisk filologi 31-32. Helsingfors. Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Ahlbäck, Olav 1946. *Studier över substantivböjningen i Finlands svenska folkmål*. Studier i nordisk filologi nr 33-34. Helsingfors. Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Ahlbäck, Olav 1971. *Svenskan i Finland*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 15. 2 uppl. Stockholm.
- Andersson, Lars-Gunnar 2008. *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber.
- Auer, Peter & Hinskens, 2005. *The role of interpersonal accommodation in a theory of language change*. I: *Dialect change. Convergence and Divergence in European Languages*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 355-357
- Dahlstedt, Karl-Hampus, 1978. *Dialekt och högspråk i nutidens Sverige, särskilt Norrland. I: Det moderna Skandinaviens framväxt*. Uppsala.
- Dahlstedt, Karl-Hampus, 1979. *Dialekten i skolan. I: språkform och språknorm*. Stockholm. S. 121.
- Engstrand, Olle 2012. *Hur låter svenskan, ejengklän?* Stockholm: Nordstedts.
- FO II 1992 = *Ordbok över Finlands svenska folkmål*. Helsingfors.
- Giles, Howard & Smith, Philip 1979. *Accommodation theory: optimal levels of Convergence*. I: *Language and Social Psychology*. S. 45-65.
- Harling-Kranck, Gunilla 1998. *Från Pyttis till Nedervetil, Tjugonio prov på dialekter i Nyland, Åboland, Åland och Österbotten*. Helsingfors. Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Hedelin, Per 1997. *Inledning till Norsstedts svenska uttalslexikon*. Stockholm: Norstedts.
- Institutet för språk och folkminnen 2017. *Hur har dialekterna förändrats inom de senaste århundradet?* Tillgänglig: <http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/dialekter/fragor-och-svar-om-dialekter/faq/2013-11-06-hur-har-dialekterna-forandrats-under-det-senaste-arhundradet.html> (hämtad 25.3.2018)
- Ivars, Ann-Marie 1996. *Stad och bygd. Finlandssvenska stadsmål i ett regionalt och socialt perspektiv*. Folkmålsstudier 37.
- Ivars, Ann-Marie 2015. *Dialekter och småstadsspråk. Svenskan i Finland – idag och igår*.

- SLS: Helsingfors.
- Lafage, David-Alexander 2006. *Finlandssvenskans apokoperade infinitiver i tid och rum*. Kandidatavhandling. Göteborgs universitet.
- Leinonen, Therese 2015. Exempel på variation och förändring i större städers språk. Tandefelt, M. (red.) *Gruppspråk, samspråk, två språk*. Helsingfors. Svenska Litteratursällskapet i Finland. S. 35-46.
- Lindqvist, Vidar 2016. *Ekenäs & Snappertuna – Från fotografisk forntid till nutid*. Waasa Graphics: Vaasa.
- Liebkind, Karmela & Henning-Lindblom, Anna 2015. *Identitet och etnicitet – och språk?* Gruppspråk, samspråk, två språk. Helsingfors. Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Lundström, Gudrun 1939. *Studier i nyländsk syntax*. Nordstedt & Söner: Stockholm.
- Munther, Magdalena 2007. "Inte vet jag vad jag håller på med e". *En beskrivning av partikel -e i dellboskan i två delar*. C-uppsatts. Mittuniversitetet. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:212611/FULLTEXT01> (hämtad 23.12.2019)
- Nationalencyklopedin 2019. Tillgänglig: <https://www.ne.se/info/> (hämtad 21.12.2019)
- Nordling, Arnold 1947. Skola och accent i Västra Nyland. I: *Finsk tidskrift* 142, h.3. Helsingfors.
- Nyholm, Leif 1984. Svenskt stadsmål i Helsingfors. *Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet*.
- Reuter, Mikael 1993. *Var återhållsam med åt*. Reuters ruta 25/3 1993. Institutet för de inhemska språken. Tillgänglig: https://www.sprakinstitutet.fi/sv/publikationer/sprakspalter/reuters_rutor_1986_2013/1993/var_aterhallsam_med_at (hämtad 9.2.2020)
- Reuter, Mikael 2015. Finlandssvenskt uttal. I: Tandefelt, M. (red.) *Gruppspråk, samspråk, två språk*. Helsingfors. Svenska Litteratursällskapet i Finland. S. 19-34.
- Sandström, Caroline 2010. *Genus i östra Nyland. Från dialektutjämning till dialektmarkör*. Helsingfors.
- Sandøy, Helge 2004. Types of society and language change in the Nordic countries. I: *Language Variation in Europe*. Uppsala. S. 53-76.
- Selenius, Ebba 1972. *Västnyländsk ordaccent*. Studier i Nordisk Filologi nr 59. Svenska litteratursällskapet i Finland.

- Sundgren, Eva 2004: Språklig variation och förändring. Exemplet Eskilstuna. Lund.
- Svahn, Margareta & Nilsson, Jenny 2014. Dialektutjämning i Västsverige. Göteborg. Institutet för språk och folkminnen.
- Svenska skrivregler utgiven av Språkrådet 2017. Stockholm: Liber.
- Sundbacka, Susan & Nyqvist, Fredrica (red.) 2010. Det finlandssvenska sociala kapitalet. Helsingfors. Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Svenska Litteratursällskapet i Finland 2013. SLS 2256 Dialekt, stadsspråk eller finlandssvenska, vad talar du? Svar på språkarkivets frågelistor om dialekter och talspråk. Red. L. Södergård och A. Grönroos. Helsingfors.
- Svenska Yle 2015. Jonej sa karisbon, lockar många medlemmar. (Hämtad 28.1.2020)
Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/artikel/2015/02/10/jonej-sa-karisbon-lockar-manga-medlemmar>
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik 1999. SAG. Stockholm. Svenska akademien. Nordstedts distr.
- Trudgill, Peter 1986. *Dialects in contact*. Oxford.

Bilaga

Bilaga 1: Intervju av informant I

1. Vad betyder begreppet västnyländska till dig?

Tonfallet är väldigt annorlunda än i andra dialekter. Jag anser att västnyländsk dialekt låter sjungande. Jag märker inte själv att jag skulle ha en nyländsk dialekt men min man från Snappertuna sa att jag pratar mer nyländska än vad han gör – vilket är nog struntprat. Men om jag skulle återvända till Västanfjärd skulle jag nog falla tillbaka i deras jämna tonfall. Det är naturligt att man ändrar sitt tonfall när man talar med någon som kommer från ett annat dialektområde.

2. Hur viktig är dialekten för din egen identitet?

Jag anser att finlandssvenskheten och själva finlandssvenskan är viktigare för mig än dialekt. Dialekt har inte en viktig roll i mitt liv.

3. Anser du att din dialektanvändning varierar p.g.a. sällskap eller plats? Om, så beskriv.

I officiella sammanhang försöker jag standardisera min svenska, t.ex. vid bankbesök osv. försöker jag prata korrekt. Men inom Ekenäs i vardagliga situationer pratar jag som vanligt. Som jag tidigare nämnde, skulle mitt tonfall ändras i Västanfjärd. Annars så tycker jag mera om åbosvenskan än helsingforssvenskan eftersom helsingforssvenskans tonfall är så annorlunda och är t.o.m. litet nedsättande.

4. Nämn tre största särdrag inom västnyländsk dialekt, enligt din egen åsikt.

1. Man lämnar bort –e, t.ex. bååtn, maåtn, kastrulln
2. I istället för e, t.ex. muggin,
3. Användning av Jo Nej i samma sats.

Bilaga 2: Intervju av informant II

1. Vad betyder begreppet västnyländska till dig?

Det är mitt språk, min dialekt. Jag har hört att vi lämnar bort bokstaven R i verb, t.ex. kommää (kommer), springää (springer).

2. Hur viktig är dialekten för din egen identitet?

Det är viktigt att bibehålla sin dialekt. Jag tycker att jag pratar en väldigt ren svenska om man jämför med österbottniska eller helsingforssvenskan. Nog känner man igen en västnylänning på talet. Min dialekt är en viktig del av min identitet.

3. Anser du att din dialektanvändning varierar p.g.a. sällskap eller plats? Om, så beskriv.

Nej jag tror inte det, bara om nån ser ut som hen inte förstår mig, så försöker jag använda högsvenska – den är ju mycket tråkigare än västnyländskan. Ända som jag kan tänka på är att jag pratar kanske tydligare i officiella sammanhang.

4. Nämn tre största särdrag inom västnyländsk dialekt, enligt din egen åsikt.

Kommer bara på bortfallet av R i slutet av verb som jag sa tidigare, *kommää* istället för kommer men det är inte så utdraget som t.ex. i åbosvenskan. *Däfö*, *väfö* istället för därför och värför.

Bilaga 3: Intervju av informant III

1. Vad betyder begreppet västnyländska till dig?

Det är de dialekter man pratar i Västnyland. Jag är uppvuxen med Ekenäsisk västnyländska så jag blir väl aldrig befriad...

2. Hur viktig är dialekten för din egen identitet?

Den är ju en del av mej, vissa viktiga saker måste man säga på riktig västnyländska för att det ska ligga tillräckligt med kraft i vad man säger.

Ex1 "Slå inte i väggen!" har inte samma kraft som "Slå it i väggin!".

Ex2 "Är du dum i huvudet?", det säger man ju inte. Men "E du dom i hyvvo??" är en helt annan sak.

3. Anser du att din dialektanvändning varierar p.g.a. sällskap eller plats? Om, så beskriv.

Ja, det gör den. Jag har t.ex. bott i Sverige och där hamnar man nog "reda upp" både dialekt och språk för att bli förstådd. Sen pratar jag nog med mindre dialekt när jag pratar med icke västnylänningar.

4. Nämn tre största särdrag inom västnyländsk dialekt, enligt din egen åsikt.

1. Ändelsen -er.
Snygger, finer, tokiger, sömniger....
2. I istället för e.
Väggin (väggen), sängin (sängen), taki (taket)....
3. Jo nej, myki lite no va de bra dåligt.

Bilaga 4: Intervju av informant IV

1. Vad betyder begreppet västnyländska till dig?

Det är mitt språk, det är vad jag trivs med att prata och gör det varje dag.

2. Hur viktig är dialekten för din egen identitet?

Enligt mig är den inte viktig direkt, men den berättar ju varifrån man härstammar osv. Det tycker jag är viktigt.

3. Anser du att din dialektanvändning varierar p.g.a. sällskap eller plats? Om, så beskriv.

Ja det gör den absolut, är jag t.ex. i Helsingfors kanske jag pratar mindre dialekt och tydligare. Samma gäller sällskapet, är det en Helsingfors bo jag pratar med så minskar jag min dialektanvändning.

4. Nämn tre största särdrag inom västnyländsk dialekt, enligt din egen åsikt.

Jag skulle säga att två stycken. Det första är att vi lämnar bort R i uttalet speciellt när jag talar med någon med samma dialekt, det sker inte alltid. Vi lämnar bort slutet på ett ord. Mer än så kommer jag inte riktigt på.

Lyhennelmä

Murre on termi, joka tarkoittaa kielen alueellista variaatiota. 1850-luvun puolella välissä aloitettiin ensimmäiset murretutkimukset kirjoittaen paperille ihmisten puhetta ja noin 100 vuotta myöhemmin oli myös mahdollista nauhoittaa sitä (Ivars 2015:17). Murretutkimus on mielenkiintoista, sillä yhdellä kielellä on niin monia erilaisia versioita. On kiinnostavaa selvittää miksi ja miten kielelliset variaatiot syntyvät. Erityisesti nykypäivän ruotsin kielen murteissa eroavaisuuksia synnyttävät lausuminen ja sanavalinnat (Andersson 2008:34-37).

Ruotsia äidinkielenään puhuvia on Suomessa tällä hetkellä noin 290 000. Ruotsinkielinen alue Suomessa koostuu pääasiassa Ahvenanmaasta, Pohjanmaasta sekä osasta etelärannikkoa, joka koostuu Uudenmaan ja Turunmaan alueista. Kaikilla näillä murrealueilla murre eroaa yleiskielestä mm. vokaalien ja osittain konsonanttien lausumisessa sekä intonaatiossa (Hedelin 1997:39). Suomenruotsalaisia murrealueita on Suomessa yhteensä kymmenen (Ivars 2015:70-73). Yksi näistä on Länsi-Uudenmaan murrealue, jossa sijaitsee noin 11 000 asukkaan Tammisaaren kaupunki, jonka asutuksesta 82,5 % on äidinkieleltään ruotsinkielisiä.

Tutkielmani lähdeostosten mukaan suomenruotsalaisessa nyky-yhteiskunnassa murteet katoavat vähitellen ja ne alkavat muistuttaa yleiskieltä kaupungistumisen ja liikkuvuuden takia. On yhä tavallisempaa, että ruotsinkieliset nuoret muuttavat pienistä kotikaupungeistaan suurkaupunkeihin, jossa ruotsin kieli on kirjakieltä muistuttavaa yleiskieltä ja suomen kieli on enemmistön äidinkieli. Näin ollen sukupolvi sukupolvilta murteet muuttuvat ja uudet yleiskielellisemmät murrepiirteet syrjäyttävät vanhat.

Tämän tutkielman tarkoituksena on tutkia Länsi-Uudenmaan murrealueelle tyypillisiä murrepiirteitä ja syventää tietämystäni kyseisestä murrealueesta. Lisäksi empiirinen pro gradu tutkielmani keskittyy nimenomaan Tammisaaren ruotsin murteeseen ja miten murre eroaa viiden eri koehenkilön kesken, jotka edustavat neljää eri sukupolvea.

Tammisaaren ruotsin murretta kutsutaan yhdessä tutkielmani lähdeteoksessa ”Ekenässpråket” -nimellä, karkeasti suomennettuna ”Tammisaaren kieli”.

Tutkimuskysymyksinä toimivat:

Mitkä murrepiirteet esiintyvät Tammisaaren ruotsin murteessa tänä päivänä? Eroaako kyseinen murre sukupolvien kesken? Miten koehenkilöt itse kokevat oman kieltensä?

Kvalitatiivisessa tapaustutkimuksessani olen analysoinut murrepiirteitä kirjoittamalla niitä ylös suoraan kuullessani ja tunnistaessani murrepiirteitä puheessa, ja tämän lisäksi olen nauhoittanut viiden koehenkilön arkipäiväisiä keskusteluja. Koehenkilöiden valinta perustui suureen ikäeroon ja heidän asuinpaikkaansa, joka rajoittuu 2 kilometrin säteelle Tammisaarella. Tapaustutkimuksellani on etnografinen tutkimusote, koska olin itse analysoitavissa tilanteissa mukana havainnoimassa. Nauhoitteiden ja kirjoitusten analysoinnin sekä litteroinnin ohella haastattelin koehenkilöitä tulosten analysoinnin jälkeen, jolloin sain paljon uutta ja tärkeää tietoa miten koehenkilöt itse kokevat oman kielenkäyttönsä. Identiteetillä oli suuri rooli osalle koehenkilöistä.

Tutkielmani lähdeteosten mukaan alueellisten ja paikallisten murteiden puhujat pysyttävätyvät omassa murteessaan käyttämällä murteellensa tyypillisiä piirteitä, jotka ovat tärkeitä omalle identiteetilleen. Alueellisella murteella viitataan murteeseen, joka on eräänlainen kompromissi yleiskielen ja paikallisen murteen välillä (Sandøy 2014). Alueelliset murteet syntyvät kun kaikista paikallisimmat murrepiirteet häviävät yleiskielellisten ilmausten tieltä. Murrepiirteet, jotka ovat maantieteellisesti laajemmin käytössä, selviävät paremmin. Alueelliset murteet yleensä muistuttavat yleiskieltä, mutta alueelliset murrepiirteet ilmenevät kieliopissa, kuten sanojen taivutuksissa, ja sanavarastossa (Svahn & Nilsson 2014:28-33). Paikalliset murteet eroavat yleiskielestä fonologisesti, morfologisesti sekä leksikaalisesti.

Vanhimman koehenkilön, joka edustaa vanhinta sukupolvea, sukujuuret ovat itäisellä Turunmaan alueella, Västanfjärdissä. Hän on kuitenkin asunut Tammisaarella viimeisen 64 vuoden ajan sillä hän muutti Tammisaareen jo 18-vuotiaana. Vaikkakin hänen alkuperänsä toiselta murrealueelta saattaa olla ongelmallinen tutkimuksen kannalta, on

kuitenkin kysymys vierekkäisistä murrealueista, joilla on paljon yhteisiä piirteitä. Lisäksi hänen puheessaan on selviä Tammisaaren ruotsin murteen piirteitä, jotka olen nostanut esille tutkimukseni edetessä. Toiseksi vanhin koehenkilö on syntynyt vuonna 1961 ja on asunut lähes koko ikänsä Tammisaarella, poikkeuksena vajaan kahden vuoden opiskelu Helsingissä nuoruusvuosina. Kaksi koehenkilöä kuuluu samaan sukupolveen, mutta toinen on syntynyt vuonna 1988 ja toinen vuonna 1997. Heidät valittiin mukaan tutkimukseen, sillä heidän kielelliset piirteet eroavat toisistaan murretasolla. Vuonna 1997 syntyneellä on taipumusta taivuttaa sanoja Länsi-Uudenmaan murrepiirteiden mukaan enemmän kuin vuonna 1988 syntyneellä sekä hänen sanavarastossa on paljon murrealueelle tyypillisiä sanoja. Nuorin koehenkilö on syntynyt vuonna 2015 ja otettiin mukaan tutkimukseen, sillä hänen vanhempansa puhuvat alueellista Länsi-Uudenmaan ruotsin murretta. Halusin selvittää vaikuttaako vanhempien kieli lapsen kieleen.

Tutkimusmenetelmä osoittautui olevan hyvä tapa tutkia aihetta. Oli hedelmällistä nauhoittaa ja kirjoittaa ylös koehenkilöiden puhetta viidessä eri tilanteessa. Kaikkien nauhoitteiden litterointiin minulla ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta materiaalin laajuuden vuoksi. Murrepiirteitä esittelevien esimerkkien valinta oli vaikeaa, sillä materiaalia oli niin paljon ja murrepiirteitä oli valtavasti aikuisten koehenkilöiden kesken. Nuorimman koehenkilön puheesta oli taas vaikeaa löytää vahvoja murrepiirteitä. Olisi antoisaa jatkaa tutkimusta kvantitatiivisessa muodossa, jolloin laskisi tiettyjen murrepiirteiden lukumäärää puheessa.

Tutkimukseni tulosten perusteella voidaan todeta, että Tammisaaren ruotsin murteessa ei ole tapahtunut isoja muutoksia, jossa murre olisi muuttunut yleiskieltä kohti. Nuorin aikuinen koehenkilö omaa puheessaan vahvimmat murteelliset piirteet. Tutkimusteni tulosten perusteella kaikilla koehenkilöillä on vahvoja Tammisaaren ruotsin murteellisia piirteitä, ne kuitenkin ovat hieman erilaisia keskenään. Murteellisten piirteiden vaihtelut ovat kytköksissä kulttuuri- ja kielikontakteihin, sekä siihen, onko itse koehenkilö tietoinen omalle murteellensa tyypillisistä piirteistä.

Yksi tutkimukseni loppupäätelmistä on, että kaikkien aikuisten koehenkilöiden kesken yhteiset ja vahvimmat murrepiirteet olivat lyhyttavuisuus, subjektin ja negaation toisto

lauseen lopussa, sisäheitto eli synkopee ja loppuheitto eli apokopee. Koehenkilöiden haastatteluista kävi ilmi, että ainoa edellä mainituista murrepiirteistä, joista koehenkilöt olivat itse tietoisia, oli sisäheitto. Sisäheitossa painottomalla vokaalilla on taipumus hävitä substantiivin määräisessä muodossa, kuten esimerkiksi *bååtn* 'båten' (vene). Kyseessä on foneettinen ilmiö.

Tämän lisäksi koehenkilöt tiesivät painottoman loppuvokaalin *e*:n vaihtamisesta *i*:hin. Painoton loppuvokaali *e* vaihtuu länsi-Uudenmaan ruotsin murteessa yleensä *i*:hin, kuten esimerkiksi sanoissa *ploogin* 'plogen' (lumiaura) ja *väägin* 'vägen' (tie). Tämän takia on hyvin todennäköistä, että koehenkilöillä II ja III on ollut mahdollisuus muuttaa puhettaan yleiskielellisempään suuntaan. Molemmat kuitenkin haastatteluissa painottavat murteen olevan tärkeä osa omaa identiteettiään ja lauseiden intonaatio on erilainen kuin yleiskielen.

Lyhyttavuisuus, subjektin ja negaation toisto sekä loppuheitto olivat murrepiirteitä, joista koehenkilöt eivät haastatteluiden perusteella itse ole tietoisia. Lyhyttavuisuutta esiintyy kaikkien koehenkilöiden kesken ja onkin vahva piirre koko läntisellä Uudellamaalla sekä Turunmaan alueella. Lyhyttavuudessa vokaali lausutaan lyhyenä vaikka yleiskielessä vokaali lausuttaisiin pitkänä, kuten ensimmäiset vokaalit sanoissa *vaken* (hereillä) ja *fruset* (jäätynyt). Loppuheitossa eli apokopeessa loppuvokaali tippuu infinitiiviverbistä pois, kuten esimerkiksi *ork* 'orka' (jaksaa) tai *flytt* 'flytyta' (muuttaa). Länsi-Uudenmaan ruotsin murteessa loppuheitto riippuu lauserytmistä (Ahlbäck 1945:6). Subjektin sekä negaation toistolla tarkoitetaan sitä kun subjekti tai negaatio *inte* toistuu lauseessa useamman kerran, kuten esimerkiksi *hon ska noo fara totta hon* 'hon ska nog gå och sova hon' (hän kyllä menee nukkumaan hän) tai *int veet ja jaa int* 'inte vet jag jag inte' (en minä tiedä minä en).

Vanhin koehenkilö erosi eniten muista tutkittavista sillä hänellä oli vahvoja murrepiirteitä sekä Länsi-Uudenmaan että itäisen Turunmaan murrealueilta. Voinen todeta hänen puhuvan paikallista murretta, jossa on vivahde kotikunnasta. Tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että alueellisen murteen omaavat koehenkilöt ovat vuonna 1961 ja 1988 syntyneet, eli koehenkilöt II ja III. Paikallista murretta puhuu koehenkilö IV, sillä hänellä

esiintyi lähestulkoon kaikkia lähdeoksieni esittelemiä Länsi-Uusimaalle tyypillisiä murrepiirteitä.

Nuorimman koehenkilön, eli koehenkilö V:n, ottaminen mukaan tutkimukseen oli hedelmällistä sillä ero lapsen kielenkäytössä kielikylvyn aloittamisen jälkeen oli suuri. Lapsi oppii sanoja ja sanamuotoja ympärillä puhuttavista murteista ja kielistä, kuten esimerkiksi vanhempien murteesta, lastenohjelmien riikinruotsista tai päiväkodin suomenkielestä. Jotta murteen eroa nuorimman aikuisen koehenkilön sekä lapsen välillä olisi mahdollista tutkia, on odotettava vielä muutamia vuosia lapsen kielen kehityksen takia.

Tutkimuksen jälkeen tehtävillä haastatteluilla oli tärkeä funktio, sillä ”rullaava r” otettiin esille ja syvensi analyysieni tulkintaa. Nuorin aikuinen koehenkilö, eli koehenkilö IV, lausuu verbien loppuissa r-kirjaimen amerikkalaiseen rullaavaan tapaan. Tämän huomasin myös osittain koehenkilö III puheesta. R-kirjaimen mielenkiintoista lausumatapaa esiintyy Tammisaaren rajojen ulkopuolissa kylissä kuten Tenholassa ja Bromarvissa, ja on toki paljon vahvempi kuin tutkimukseni koehenkilöillä. Haastattelut sekä tutkielmani tukivat toisiaan suurelta osin.

Tutkielmani lähdeostosten mukaan Tammisaaren ruotsin murteella on valoisa tulevaisuus sillä arkipäiväinen puhe saa murteellisen värityksen lyhyttävyydestä ja loppu- sekä sisäheitosta (Ivars 2015:418).